

Auteur: Bas Nijenhuis-Vesseur

Betreft: Aanpak Veluwse recreatieve bebording – resultaat verkenning voorjaar 2018

Datum: 28 mei 2018

Geachte lezer,

Deze notitie bevat de koers voor de gezamenlijke aanpak van de recreatieve bebording op de Veluwe. Deze volgt uit de vele verkennende gesprekken die ik in de eerste helft van 2018 heb gevoerd met medewerkers van grondeigenaren, recreatieve ondernemingen, ANWB, gemeenten en provincie. Op verzoek van de VeluweAlliantie zocht ik naar scherpere 'duiding' van de benoemde noodzaak om de recreatieve bebording op de Veluwe op orde te brengen. Deze noodzaak blijkt door alle geconsulteerde groepen te worden gezien. Ook blijken zij meerdere collectieve deelopgaven te kunnen duiden. Deze heb ik benoemd in dit document. Hij vormt daarmee een wegwijzer voor de gezamenlijke uitwerking van de deelopgaven naar deelprojecten. Deze uitwerking is inmiddels gestart en de eerste resultaten zullen in de zomer al zichtbaar worden. Op weg dus naar de beleving van de beste Veluwe!

Van uw verkenner:

Bas Nijenhuis-Vesseur, lid Veluweteam
Apeldoorn, 23 mei 2018

Prelude 'De beleving van de beste Veluwe in 2025'

'Je weg kunnen vinden' is essentieel om je gastvrij te voelen in een gebied. Je weet waar je bent, en je weet een specifieke bestemming te vinden. Het geeft een welkom gevoel.

Na het vasttrekken van het laatste riempje van de fietsendrager, stapt Daan in de Volvo. "We kunnen" roept opgewekt hij naar Lotte. Zij checkt nog een keer de acculading en drukt de startknop in. Geruisloos draaien ze de groenomzoomde hoofdstraat van de wijk naar de snelweg op: Veluwe: *here we come!*

Al na 25 minuten uit het Utrechtse zien ze in de verte tegen de grijze lucht de groene zoom van de bossen van de Veluwe. "Hè, ik heb er zo'n zin in", zegt Lotte, "even een weekendje weg met jou, zonder kinderen. Hopelijk regent het straks een beetje. Het gaat dan zo lekker ruiken!". Daan bromt wat terug. Hij ziet liever de zon, maar goed, daar moet hij een dag voor wachten, zegt het KNMI. Maar het vooruitzicht van een scrub in de sauna en daarna een heerlijk diner met wijnarrangement, maakt eventuele regen wel weer goed.

Even later rijden ze op de A1 de wouden van de Veluwe in. In de berm staat een megagroot bruin bord met een edelhert erop en daaronder "Veluwe". "Leuk!" roept Daan, "Vakantie!"

Voorstel: bij de entreés op de rijks- en provinciale wegen van de Veluwe komen de internationaal bekende bruine borden te staan. Daarmee verwelkomen we onze toeristen. Voor hen markeren zij het 'verlaten' van de normale leven en starten van de vakantie. We verkennen de bestaande en gewenste situatie, de regelgeving waarbinnen het mogelijk is, en maken een plan van uitvoering

De navigatie-app leidt hen de snelweg af. Onderaan de afslag geven bruine wegwijzers de richting naar het Boshotel. Daan vindt dit ietwat overbodig door het gebruik van navigatie, maar zo'n bevestiging ook wel weer prettig. Een zorgeloos weekend, da's wat ze willen.

Voorstel: gemeenten en ondernemers willen meer maatwerk bij het kunnen plaatsen van bruine borden langs provinciale wegen. De provincie hanteert echter de CROW-richtlijn waardoor aanvragen worden afgewezen. De provincie zelf ziet veel illegale borden, kent op diverse plekken nog oude borden (in blauwwit i.p.v. bruin) staan en ziet dat bundeling kan plaatsvinden.

Voorstel is dat gemeenten en provincie in gesprek gaan om te komen tot gezamenlijk Veluws beleid en aanpak.

"Welkom in Garderen op de Veluwe!". Een zuil in de bekende Veluwekleuren markeert de dorpsgrens. In de net geopende nieuwe vestiging in het centrum pakken ze nog even een ijsje. Voor ze weer instappen scoort Daan op de Go!Veluwe-app ook deze ijssalon van Co. Alleen nog die in Elburg, maar dat komt een andere keer.

Voorstel: de bekende en gewaardeerde 'Veluwprikkers' aan de dorps/gemeentegrenzen vervangen we door een nieuwe 'zuil'. Voorstel is een nieuwe te laten ontwerpen in de nieuwe Veluwestijl.

"Wat is de Veluwe toch lekker dichtbij Utrecht" zegt Lotte, "nog maar 450 meter en we zijn er." Aan het begin van de straat verwelkomen de daar gelegen recreatiebedrijven Lotte en Daan via een bord in de bekende Veluwekleuren. Op de ruime parkeerplaats voor het hotel zet Lotte de auto stil bij een beschikbare laadpaal.

Voorstel: ondernemers in Hoenderloo willen hun gasten via een bord aan het begin van de Krimweg welkom heten, bij voorkeur in Veluwestijl. We gaan zo'n soort Welkomstbord als pilot ontwerpen en plaatsen.

Nadat ze de weekendtassen in de ruime kast hebben geplaatst, trekken Lotte en Daan snel de mountainbike-kleren aan. Even lekker zweten, dan de sauna en dan het Veluws diner! Buiten aan de straat voor het hotel staat een paal met bruine bordjes die de richting aanwijzen van de recreatieve *Points of Interest* in Garderen. Dat zo'n klein dorp zoveel heeft! Een ervan wijst de richting naar de P-Veluwe Hoge Steeg: een van de startpunten van het MTB-routesysteem. Ze gaan een ronde van 27 km rijden die Lotte vooraf heeft uitgestippeld met de RoutesopdeVeluwe-app. Op zich wijst die app ze de route naar de P-Veluwe, maar toch vinden ze zo'n fysieke richtingaanwijzer prettig. Dan hoef je tenminste niet de hele tijd op je mobieltje te kijken.

Voorstel: in meerdere dorpen is behoefte aan bewegwijzering van verblijf- of aankomstlocaties naar de POI's. Voorstel is om in dergelijke situaties consequent de bruine recreatieve bewegwijzering conform de CROW Richtlijn Bewegwijzering 2014 toe te passen.

Op de P-Veluwe zien ze dat het weekend voor meer mensen is begonnen. Van de 80 plaatsen is zeker de helft gebruikt. Daan heeft zich zoals altijd niet voorbereid, "want dat doet Lotte!", maar ook nu wil hij toch even op de borden kijken. Lotte wijst hem de geplande route op het routenetwerkenbord in de herkenbare Veluwestijl. "Treffend:" vindt Daan en wijst naar de banner op het paneel: "De Veluwe begint hier!"

Op het bord ernaast van Staatsbosbeheer leest hij over het aanplanten van dennen op de Veluwe begin 20ste eeuw, het bosbeheer van nu, de voorkomende planten en dieren en andere weetjes over het natuur en erfgoed van de omgeving.

Voorstel informatiepanelen: 'beleidsmatig' voorstel is om routeinformatie en gebiedsinformatie op twee gescheiden panelen te presenteren. Dit vanwege de behoefte van enkele grondeigenaren om nadrukkelijk zichtbaar te zijn bij hun achterban. En omdat enkele van hen recent in gebiedsinformatieborden hebben geïnvesteerd. Routeinformatie wordt dan in de Veluwestijl getoond en de gebiedsinformatie in de stijl van de gebiedseigenaar. Als meerdere partijen gebiedsinformatie willen geven, dan gebeurt dat op een paneel in Veluwestijl met daarop ruimte voor eigen logo's. Voorbeeld van dit voorstel is het Goudsberg-gebied. Uitvoerend voorstel is om een infopaneel in Veluwestijl te ontwerpen.

En voordat ze echt los gaan, bekijken ze het nieuwe, gezamenlijke bord van de Veluwse grondeigenaren met de toegangsbepalingen die voor dit gebied gelden.

Voorstel: de toegangsbepalingen zijn voor elk gebied grotendeels hetzelfde en in enkele gevallen is er een extra bepaling. Grondeigenaren opperden een gezamenlijk ontwerp zoals bij NP Utrechtse Heuvelrug. Nog beter is een bord per entree. Als dit juridisch afdoende is, dan kunnen alle bordjes bij de zijpaden van openbare hoofdpaden vervallen. Voorstel is om de juridische en praktische kant uit te werken.

"Kom op, Lotte!" roept Daan, "wie het eerst bij het eerste knooppunt is!" "Hoho, eerst een kus!" zegt ze terug. De helmen tikken tegen elkaar: de Veluwe verbindt...

0. Inleiding en leeswijzer

De VeluweAlliantie wil een hoge kwaliteit van recreatieve bebording op orde brengen en houden. Deze brede opdracht is voor het Veluweteam aanleiding geweest voor verkennende gesprekken met belanghebbende partijen. De verwachting was dat hiermee de onderliggende, concretere vraagstukken naar voren zouden komen, en dat is zo.

Deze notitie is een resultante van deze verkennende fase. Hij bevat het eindbeeld (ambitie) en de weg er naar toe. Dat eindbeeld is beschreven in algemene kenmerken voor typische situaties die zich in het ‘Veluws recreatief landschap’ voordoen. Deze gaan gelden als uitgangspunt voor de concrete realisatieprojecten op de Veluwe. Alle projecten samen dragen dan collectief bij aan het beoogde eindbeeld.

De notitie geeft ook een aanzet voor de wijze waarop we de uitwerkingen doen, in het licht van de ontwikkelingen die er al zijn en keuzes die al bestaan over recreatieve bebording. Hij legt daarmee de basis voor de Definitiefase die op de verkenning volgt. Daarin bereiden partijen die willen meedoen, de uitvoering voor.

1. Beschrijving van project en notitie

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding voor het project “Veluwse bebording”. Verder staat hier het gehanteerde begrippenkader en de leeswijzer.

1.1 Aanleiding

De VeluweAlliantie heeft als doel dat de recreant¹ in 2025 de beste Veluwe kan beleven: “in 2025 is de Veluwe de meest gastvrije bestemming van Nederland waarin een hoge biodiversiteit voor flora en fauna in balans is met een unieke beleving van landschap, erfgoed, dorpen en steden. De vrijetijdseconomie is gezond en het aanbod is optimaal gericht op de vraag van de recreant en toerist.”

Dit bereiken we niet door alleen te investeren in vernieuwing: juist het op orde brengen van de basis heeft bestuurlijke prioriteit. Wezenlijk onderdeel van de basis is de recreatieve infrastructuur en daartoe behoort de bebording. In 2018 wil de VeluweAlliantie een forse slag maken met het op orde brengen van bebording.

Figuur 1: Voorbeelden van de staat van recreatieve bebording op de Veluwe.

¹ Deze term omvat de recreërende inwoner, dag- als verblijfstoerist.

1.2 Opgave: Hoge kwaliteit van bebording op orde brengen en houden

De VeluweAlliantie wil dus dat ook de recreatieve bebording bijdraagt aan de beleving van de beste Veluwe. Dat houdt in dat we een hoge kwaliteit van recreatieve bebording op orde willen brengen en houden. In algemene zin streven we voor de Veluwe naar hoge kwaliteit die structureel geborgd is.

“Kwaliteit” is het centrale begrip maar ook een abstracte. Als we deze willen verbeteren, dan moeten we concreter begrijpen wat we er mee bedoelen. In dit project gaan we uit van drie aspecten die allen op orde moeten zijn:

- 1) Fysieke kwaliteit: de fysieke staat in orde brengen door gerichte investeringen en in orde houden door passend beheer en onderhoud;
- 2) Kwaliteit van de informatie:
 - a) De geboden informatie klopt met de werkelijkheid;
 - b) De geboden informatie sluit aan op de vraag van de recreant op die plek op dat moment;
- 3) Kwaliteit van de herkenning: de vormgeving ondersteunt de informatieoverdracht en beleving die de recreant op die plek in een normale situatie nodig heeft.

Dit zijn generieke, Veluwse kwaliteitsaspecten voor de direct belanghebbende: de recreant. Het kan echter ook zijn dat de eigenaar of financier van het bord aanvullende aspecten heeft, bijvoorbeeld vanuit het organisatiebelang om zichtbaar te zijn naar de achterban of het gebiedsbelang om zich te profileren. Ook daar houdt dit voorstel rekening mee.

Het voorstel zal weinig ‘dieper’ ingaan op kwaliteit want dat is niet nodig of mogelijk:

1. Uit paragraaf 2.2 blijkt waarom dat het geval is voor het eerste aspect: de fysieke kwaliteit via beheer en onderhoud;
2. a. De kwaliteit van informatie (tweede aspect) is deels bepaald door de accuraatheid van de informatie. Bij het maken van een nieuw bord moet dus de correcte informatie worden opgenomen. Met deze ‘open deur’ wordt dus de kwaliteit deels verzorgd. Hier verder op ingaan, is niet nodig;
 - b. Het andere deel van dit aspect is de vraag van de recreant. We hopen hierover in algemene zin ondersteuning te krijgen van onderzoeken elders in Nederland (verzorgd door Saxion). Die kennis gebruiken we dan bij de ‘vulling’ met informatie van borden. Ook dat gebeurt deels in de Definitiefase en deels in de Realisatiefase;
3. Op bepaalde locaties kan een Velwestijl tot een betere Veluwebeleving leiden dan een nationale standaard of huisstijl van een eigenaar. Hoe betekenisvoller een locatie is voor de gehele Veluwe als recreatief gebied, hoe nadrukkelijker de Veluwe in inhoud en vormgeving op een bord moet worden gehanteerd. Dit is de basis voor het voorstel voor bebording op bestemmingen (par. 3.2).
Ook bij de uitwerking van de vormgeving op recreatieve beleving hopen we onderzoeken van elders in Nederland te kunnen gebruiken.

1.3 Gehanteerde terminologie aan de hand van functies van bebording

Borden zijn een middel om recreanten een fijne tijd op de Veluwe te bezorgen. Dit op een goede manier doen, is een vorm van gastvrijheid. Vanuit de recreant bezien, hebben recreatieve borden vijf verschillende functies:

- Gastvrije Welkomstborden, zoals de ‘Veluwe-prikkers’ bij de gemeentegrenzen en de bruine Velueborden langs de snelwegen;
- De weg wijzen:
 - o Recreatieve bewegwijzering, zoals de veelal bruine borden of bruin vlak op blauw bord met de naam van bestemming en pijl voor de te volgen richting;
 - o Routewijzers tussen de knooppunten van een routesysteem zoals het fietsknooppunten-systeem;

- De toegangsbeperkingen verstrekken, zijnde de huisregels waaraan gebruikers van natuurterreinen of gebouwen zich moeten houden. Deze borden dienen als juridische basis voor handhaving;
- Recreatie-informatie geven over recreatieve voorzieningen zoals routes of het routesysteem, parkeerplaatsen, horeca;
- Gebiedsinformatie verstrekken over interessante gegevens van het gebied, zoals historie, erfgoed, natuur, landschap. Voorbeelden zijn de bruine 'schildjes' op erfgoed over het erfgoed, vaak van ANWB.

Uiteraard kan een bord meerdere functies bevatten.

De onderstreepte woorden worden in dit memo gebruikt om het soort functie te duiden.

1.4 Leeswijzer

Uit de projectopdracht en de gesprekken komen enkele conclusies voor twee belangrijke thema's: sanering resp. beheer- en onderhoud. Daarover gaat hoofdstuk 2. Hoofdstuk 3 bevat het voorstel voor het eindbeeld, de weg er naartoe en daarvoor gewenste acties om mee te beginnen. Hoofdstuk 4 beschrijft de relatie en afstemming van dit project met de ontwikkeling van de Veluwe recreatieve routesystemen, de recreatiezoning vanuit het Natura2000 Beheerplan en het Veluws recreatief netwerk. Tot slot beschrijft hoofdstuk 5 het vervolg na deze verkenning.

2. Geen voorstel voor sanering en beheer- en onderhoud

Het project "Veluwe bebording" zal niet leiden tot een voorstel voor sanering en beheer- en onderhoud. Dit wordt hieronder achtereenvolgens uitgelegd,

2.1 Sanering: aanvullende opdracht?

Bij alle belanghebbende partijen bestaat de wens tot het verminderen van borden (saneren). Niet alleen draagt dit bij aan een prettiger visueel beeld (ruimtelijke kwaliteit), maar het vermindert ook beheer- en onderhoudskosten.

Saneren valt echter buiten de scope van dit project zoals vastgesteld door de opdrachtgever. Deze notitie bevat daarom geen expliciet voorstel voor saneren. Soms kan sanering echter wel een gevolg zijn na uitvoering van dit voorstel: een indirect effect dus.

Dit zal echter lang niet alle gewenste sanering opleveren. De opdrachtgever heeft daarom besloten om sanering als nieuw project te benoemen, met nauwe afstemming met project Bebording.

2.2 Beheer- en onderhoud via Taskforce financiering recreatieve infrastructuur

Een van de aspecten van kwaliteit is de fysieke staat van het bord. Bij veldbezoeken heb ik nogal wat vervuilde of beschadigde borden gezien. Niet alleen is soms daardoor de informatie onleesbaar, maar ook werkt dit negatief uit op de beleefde kwaliteit van de Veluwe. Het beheer en onderhoud is in algemene zin niet goed genoeg. De Veluwealliantie wil echter toe naar een situatie waarin het beheer en onderhoud wel goed wordt uitgevoerd.

De recreatie in openbare natuurgebieden is voor meerdere niet-gemeentelijke grondeigenaren een verliesgevende post in de begroting. Een globale schatting van de kosten van beheer- en onderhoud van recreatieve infrastructuur (zoals borden) toont een tekort van 2 à 2,5 miljoen euro op jaarbasis aan. Dit is onhoudbaar voor deze eigenaren. De "Taskforce financiering recreatieve infrastructuur" is opgericht om deze opgave aan te pakken. Ze heeft als ambitie dat alle belanghebbende partijen medeverantwoordelijkheid nemen voor het beheer en onderhoud van recreatieve infrastructuur in openbare natuurgebieden.

‘Borden’ behoort tot de ‘verzameling’ Veluwe recreatieve infrastructuur. Het werk van de taskforce omvat dus ook het vraagstuk van beheer- en onderhoud van borden, zij het alleen die zich bevinden in openbare natuurgebieden. Dit vraagstuk roept bestuurlijk ‘grote’ principiële gesprekspunten op zoals het profijtbeginsel, de verdeling van lusten en lasten, de verdeling van rollen en verantwoordelijkheden. Het resultaat van dit proces zal naar mijn verwachting grote invloed hebben op de wijze waarop ‘de Veluwe’ het beheer- en onderhoud van recreatieve infrastructuur gezamenlijk gaat organiseren. Ik stel daarom aan de VeluweAlliantie voor om de principe-afspraken over beheer- en onderhoud te laten ontstaan via de Taskforce. Dat ontslaat het ‘project Bebording’ echter niet om dit te regelen voor die situaties waar al borden worden gerealiseerd, zoals in pilot-situaties.

3. Voorstel eindbeeld, weg er naartoe en acties

Dit hoofdstuk beschrijft het voorstel voor de Veluwe bebording, zowel het eindbeeld, de weg er naartoe en acties. Het eindbeeld is beschreven in algemene afspraken voor typische situaties die zich in het ‘Veluws recreatief landschap’ voordoen. De afspraken moeten gaan gelden als leidraad voor de concrete realisatieprojecten op de Veluwe. Alle projecten dragen samen dan collectief bij aan het beoogde eindbeeld.

Ik gebruik de ‘bezoekersreis’ (*visitors journey*) om het voorstel toe te lichten, althans het gedeelte van heenreis naar een recreatieve bestemming tot de terugreis. Deze manier van toelichten is een manier ter verduidelijking, en geen onderbouwing! In (zeer) algemene zin kun je een reis zien als een combinatie van vier ‘etappes’:

1. Hij reist naar een recreatieve bestemming;
2. Hij komt op een bestemming aan;
3. Hij start en eindigt zijn recreatieve ronde op een ‘startlocatie’.
4. Hij is bezig met de recreatieve ronde.

Figuur 2: drie namen en vormen voor de route naar het Veluwetransferium Posbank.

3.1 Reizen naar een recreatieve bestemming

Uitgangspunt: In Nederland heeft de CROW een richtlijn ontwikkeld voor bewegwijzering voor het auto- en fietsverkeer. Deze omvat ook de recreatieve bewegwijzering voor auto's. De vorm is sinds 2014 een bruin vlak met de bestemming in witte letters. Deze geldt inmiddels als norm voor recreatieve bewegwijzering.

De plaatsing van een bord of opname op een bord met dergelijke bewegwijzering is onderhevig aan regels van wegbeheerder Rijkswaterstaat (Nationale Bewegwijzeringdienst), provincie of gemeente. Ook deze zijn afgeleid van de leidraad van de CROW.

Voorstel:

Eindbeeld: alle wegbeheerders gebruiken de CROW als leidraad voor de vormgeving voor recreatieve bewegwijzering. Voor de beoordeling van gewenste locaties geldt 'Veluws beleid';
De aanpak: 'Veluws beleid' via gezamenlijke werkgroep, uitvoering via regulier trajectprogrammering (groot onderhoud) of specifieke projecten.

Deelopgave A: Ontwikkelen 'Veluws beleid' en aanpak illegale bewegwijzering

- Gemeenten ontwikkelen eigen beleidskaders voor recreatieve bewegwijzering en sommige hebben nog geen beleid. Mede daardoor bestaan er verschillen in bebording tussen toeristische locaties op de Veluwe.
- Diverse initiatiefnemers hebben van de provincie geen toestemming gekregen voor recreatieve bewegwijzering langs de provinciale weg. Provincie verklaart dit vanuit de regels van de CROW;
- Overheden zien diverse illegale borden langs de weg en ook mogelijkheden voor bundeling.
Actie: inventariserend onderzoek naar bestaand beleid laten verrichten en advies laten opstellen door externe partij (afstudeeronderzoek?);
Actie: werkgroep van gemeenten en provincie inrichten. Samen de mogelijkheden van de CROW onderzoeken, streven naar 'Veluws beleid' voor locatietoets resp. Veluwse aanpak voor sanering/ bundeling.

Deelopgave B: verouderde vormgeving recreatieve bewegwijzering

- Op sommige plekken zijn nog 'oude' borden met blauw vlak en witte letters te vinden. Ook andere kleurenvarianten zijn zichtbaar. Deze zouden vervangen moeten worden door de CROW-conforme bruine variant.
Actie: inventarisatie en bespreken met eigenaren. Komen tot afspraken over opname in onderhoudsprogrammering.

Deelopgave C: ontbrekende of inconsistente bewegwijzering naar Veluwetransferia en P-Veluwe

- De drie Veluwe transferia zijn de grote ontvangstplekken voor inkomende recreanten per auto. Naar die van Nunspeet en Het Leesten ontbreekt bewegwijzering. Voor het Leesten bestaat een globaal plan uit 2008. Naar de Posbank bestaat bewegwijzering vanaf de snelweg maar worden drie benamingen gehanteerd. Bij alle drie ontbreekt bewegwijzering voor fietsers of OV-gebruikers.
- De 17 P-Veluwe's zijn ingerichte locaties met tientallen parkeerplaatsen bedoeld als startpunt voor bezoek aan de natuur. Bij nagenoeg allen ontbreekt bewegwijzering er naartoe.
Actie: in gesprek komen met wegbeheerders om te komen tot concrete afspraken voor plaatsing (consistente) CROW-conforme bewegwijzering voor automobilisten naar de drie Veluwe transferia². Voor de provincie als bevoegd gezag sluit deze actie aan op die genoemd bij A.
Actie: in gesprek komen met pro-rail, OV-concessieverleners en gemeenten over bewegwijzering voor OV-gebruiker naar de drie Veluwe transferia.
Actie: met team Recreatiezonering en het Routebureau nagaan welke bestaande P-Veluwes naar aller waarschijnlijkheid blijven bestaan². Voor die gevallen in gesprek komen met wegbeheerders

² In principe zullen de toekomstige locaties van Veluwetransferia en P-Veluwes afhangen van de uitkomsten van de Recreatiezonering, het Veluws recreatief netwerk en de Veluwse routesystemen. We gaan er van uit dat de drie bestaande transferia gehandhaafd zullen blijven. Van sommige P-Veluwes zullen deskundigen kunnen inschatten dat deze blijven bestaan. Met die selectie kunnen we alvast aan de slag.

om te komen tot concrete afspraken voor plaatsing CROW-conforme bewegwijzering voor automobilisten. Voor de provincie als bevoegd gezag sluit deze actie aan op die genoemd bij A.

Figuur 3: Huidig welkomstbord "Veluwe" op meerdere plekken langs de snelwegen.

3.2 Aankomst op een bestemming

Uitgangspunt: De recreant vindt het fijn om te beseffen dat hij na zijn reis op zijn bestemming is aangekomen. Psychologisch is een merkbaar ‘transitiemoment’ en expliciete bevestiging belangrijk. Een bord kan hem dat gevoel geven.

Eenmaal aangekomen wil de recreant informatie kunnen krijgen over het gebied en/of voor het vervolg van zijn ‘reis’. Dat deel van de klantreis wordt behandeld bij “3.3 Startlocatie” (zie hierna).

De gastvrije eigenaar wil hem graag ter plekke welkom heten. Ook daarvoor leent een bord zich prima.

Voorstel:

Eindbeeld: de Veluwe kent een gelaagdheid van groot recreatief gebied met deelgebieden tot daarin specifieke locaties en individuele eigenaren. Het uitgangspunt voor het eindbeeld is: hoe betekenisvoller een locatie is voor de gehele Veluwe als recreatief gebied hoe nadrukkelijker de Veluwe in inhoud en vormgeving op een bord wordt gehanteerd.

Dat betekent:

- Binnenrijden Veluwe via hoofdwegen: bruin gebiedsbord³ ‘Veluwe’;
- Binnenrijden deelgebieden (o.a. woonkernen, recreatieclusters): welkomstbord in Veluwestijl met ruimte voor identiteit/boodschap van het betreffende deelgebied;
- Aankomst op locatie Veluwetransferium:
 - o Welkomstbord Veluwetransferium in Veluwestijl
 - o Recreatie-informatiebord in Veluwestijl en gebiedsinformatiebord in stijl eigenaar
 - o Voorkeur heeft 1 informatiebord, maar effectieve informatieoverdracht en kwaliteit ruimtelijke inrichting ter plekke zijn leidend.

³ Deze markering heeft de voorkeur omdat dit aansluit bij de internationaal bekende gebiedsborden langs hoofdwegen.

- Aankomst op locatie P-Veluwe (Startlocatie Veluwse routesysteem/systemen)
 - o Welkomstbord P-Veluwe, in Veluwestijl
 - o Recreatie-informatiebord in Veluwestijl en Gebiedsinformatiebord in stijl eigenaar
 - o Voorkeur heeft 1 informatiebord, maar effectieve informatieoverdracht en kwaliteit ruimtelijke inrichting ter plekke zijn leidend.
- Aankomst op overige locaties:
 - o in geval van initiatief van een (1) eigenaar: alle borden in stijl van de eigenaar tenzij een belanghebbende groep op meerdere locaties een uniform Veluws bord willen plaatsen. Dat laatste zal blijken uit de verdere gesprekken in de definitiefase;
 - o in geval van initiatief van meerdere eigenaren:
 - max. drie borden per locatie: welkom, recreatie-informatie en gebiedsinformatie;
 - Voorkeur heeft 1 bord, maar effectieve informatieoverdracht en kwaliteit ruimtelijke inrichting ter plekke zijn leidend.
 - deze borden in Veluwestijl met ruimte voor identiteit/boodschap van de eigenaren.

Figuur 4: Bundeling en uniformering is gewenst.

De aanpak:

- Voor de verzameling aan borden in Veluwestijl wordt een handreiking voor de vormgeving ontwikkeld. Een aantal zal worden gerealiseerd met al bestaande initiatiefnemers. Een is met het Routebureau voor de bebording die onderdeel is van de nieuwe routesystemen. Deze borden zijn 'proefobjecten' om reacties op de vormgeving te krijgen;
- Realisatie zal afhankelijk zijn van de afspraken die met partijen te maken zijn in de Definitiefase. Dat zal variëren van de geleidelijke invoering via groot onderhoud tot gezamenlijke, gecoördineerde invoering.
- In geval van P-Veluwes: met team Recreatiezonering en het Routebureau bespreken welke P-Veluwes naar aller waarschijnlijkheid blijven bestaan.
- De bruine gebiedsborden 'Veluwe' langs de hoofdwegen wordt opgepakt door Saxion. Dit via verkenning huidige en gewenste situatie en de heersende regelgeving voor plaatsing.

Deelopgave E: welkomstborden bij entrees hoofdwegen

- De Veluwe als gebied is veelal de reden om te komen, met bos en heide als kenmerk. Het binnenrijden van de Veluwe en daarmee aankomen in het gebied, wordt slechts op een enkele plek met een bruin bord gemarkeerd.

Actie: inventariseren van bestaande borden langs hoofdwegen, nagaan en vaststellen van ideale markeringslocaties, juridische mogelijkheden verkennen, advies uitbrengen.

→ Deze actie wordt door Saxion uitgevoerd.

Deelopgave F: nieuwe Veluwestijl voor borden woonkernen

- Veel woonkernen verwelkomen hun recreatieve gasten met een ‘Welkom in [naam] op de Veluwe’-prikker op de gemeentegrens. De stijl stamt uit de periode van de marketingkoers: “De Veluwe – elk jaargetij anders”. De Veluwe heeft nu een andere koers en andere stijl. Die stijl is de basis voor de communicatieve uitingen in media en routesystemen.

Actie: ontwerp laten ontwikkelen voor een nieuw Veluws Welkomstbord in de vormentaal van de huidige marketing. Dit als onderdeel van het Handreiking vormgeving Veluwse bebording (zie actie L). Gesprekken met gemeenten voeren over het al dan niet behouden van dergelijke borden.

3.3 Startlocaties voor recreatieve routes

Uitgangspunt: op de Veluwe kennen we een groot aantal plekken van waaruit de recreant de natuur in kan trekken. Een aantal zijn onderdeel van de Veluwse recreatieve routesystemen. Naast welkom heten (zie hierboven bij 3.2), willen de terreineigenaren hen informeren over de toegangsbepalingen. De recreant wil daarbij graag informatie kunnen krijgen over het gebied en/of voor het vervolg van zijn ‘reis’.

Voorstel

Eindbeeld:

- het eindbeeld voor welkom, recreatie-informatie en gebiedsinformatie is hierboven beschreven (bij 2.)
- de borden met toegangsbepalingen hebben dezelfde vormgeving. Ze staan bij de entrees van de natuurgebieden. De regels zijn grotendeels dezelfde maar kennen variaties per eigenaar. Pictogrammen maken de borden begrijpelijk voor niet Nederlandstaligen.

De aanpak:

- de voorbereiding vindt gezamenlijk plaats, de uitvoering onder regie van de individuele grondeigenaar.

Figuur 5: Voorbeelden van borden met toegangsbepalingen in pictogrammen.

Deelopgave G: juridische verkenning en vormgeving van bebording toegangsbepalingen

- De grondeigenaren hebben in het verkennende gesprek aangegeven geïnteresseerd te zijn in het uniformeren van de vormgeving van de borden met toegangsbepalingen. Daarnaast zien ze toepassing van pictogrammen als een verbetering. Daarmee worden de borden voor een grotere groep recreanten begrijpelijk.

Actie:

- Samen met welwillende grondeigenaren worden de benodigde juridische onderzoeken verricht naar de mogelijkheid van gebruik van pictogrammen. Voorbeelden bij Goudsberg en Utrechtse Heuvelrug worden gebruikt.
- Ook de vormgeving wordt in gezamenlijkheid ontwikkeld.
- De invoering geschiedt onder regie van de grondeigenaar.
→ Onderdeel van project Saxion

Deelopgave H: juridische verkenning toegangsbepalingen bij entrees natuurgebieden

- Momenteel staat er bij elk zijpad in een natuurgebied een bord met toegangsbepalingen. Grondeigenaren vragen zich af of deze vervangen kunnen worden door een enkel bord bij de entrees. Dit levert een grote verbetering van het visueel beeld op en vermindert de onderhoudskosten.

Actie: met grondeigenaren de juridische mogelijkheden verkennen. Ook gebruik maken van ervaring bij andere natuurgebieden in Nederland.

→ Onderdeel van project Saxion.

3.4 Bewegwijzering tijdens recreatieve routes

Uitgangspunt: de basis van recreatieve routes op de Veluwe zijn de routesystemen die het Routebureau Veluwe ontwikkelt en beheert. Vooral nog gaat het om vier systemen: voor fietsen, wandelen, paardrijden en mountainbiken. Elk systeem kent startlocaties, knooppunten en bewegwijzering tussen de knooppunten.

- Voor de bewegwijzering hanteert de Veluwe een vorm die herkenning geeft van de Veluwe, de terreineigenaar en het routesysteem;
- Voor de knooppuntborden hanteert de Veluwe een vormgeving zoals ontwikkeld voor het fietsknooppuntensysteem: kenmerkende elementen uit de vormgeving van de Veluwemarketing komen hierin terug;
- Voor de startlocaties zal een recreatie-informatiebord worden ontwikkeld met ook de kenmerkende elementen uit de vormgeving van de Veluwemarketing.

Deelopgave K: ontwikkeling vormgeving Veluws recreatie-informatiebord

- Op elke startlocatie van een Veluws routesysteem komt een bord met daarop het/de routesysteem/systemen en andere relevante recreatieve informatie. Dergelijke borden worden in een Veluwestijl gemaakt en behoren tot de 'familie' van bebording in Veluwse vormgeving (zie Actie L).

3.5 Overkoepelende acties

Deelopgave L: ontwikkeling Handboek bebording in Veluwse vormgeving

- Verschillende initiatieven vragen om een handreiking voor de vormgeving van borden in een "Veluwse stijl".

Actie: Het Routebureau en project Bebording zullen samen met VisitVeluwe zorgen voor een handboek met een 'familie' van bebording in Veluwse vormgeving. Die familie omvat:

- Welkomstbord voor aankomst in deelgebied (bijv. woonkern, gemeente, recreatiecluster...)
- Welkomstbord voor bij meerdere initiatiefnemers
- Welkomstbord voor bij Veluwetransferia
- Welkomstbord voor bij P-Veluwe
- Recreatie-informatiebord op Transferia, P-Veluwe en overige startlocaties
- Recreatie-informatiebord met meerdere initiatiefnemers

- Knooppuntborden voor de Veluwse routesystemen
- Gebiedsinformatie op een bord met meerdere initiatiefnemers

Deelopgave M: Steekproefsgewijze inventarisatie bebording

- Enkele gemeenten willen een detailinventarisatie van bebording in hun gebied. Daarmee brengen we steekproefsgewijs de actuele kwaliteit in beeld. Die biedt een basis voor de saneringsopgave.

Deelopgave N: verkennen gezamenlijke aanpak bruine informatiepanelen erfgoed

- Bruine informatiepanelen vertellen over de historie van gebouwen, cultureel erfgoed of landschappen. Vele zijn door de tand des tijds zo verweerd dat ze onleesbaar zijn geworden. Sinds vorig jaar stelt de ANWB budget beschikbaar om de borden te vervangen. Via project Bebording zal dit onder de aandacht van eigenaren worden gebracht. Bovendien zal met hen de wenselijkheid en haalbaarheid een gezamenlijke Veluwe aanpak worden verkend.

4. Afstemming met hoofdprocessen van Veluweop1

Onder de vlag van “Veluweop1” loopt een groot aantal kleine kortetermijnprojecten tot enkele ingrijpende langetermijnprocessen. De kunst van de VeluweAlliantie, de VeluweBoard, het Veluwe-team en de project/programma/procesleiders is om goede balans te houden tussen concrete resultaten op korte termijn en ontwikkelingen voor de lange termijn. Soms kiezen we er voor om op korte termijn resultaten te realiseren, met het besef dat op lange termijn hier en daar een resultaat zal moeten worden bijgesteld. We willen “denken en doen”, en dat in zo’n groot gebied, met zoveel partijen, belangen en waarden. Best ingewikkeld.

Project bebording heeft een sterke inhoudelijke relatie met de ontwikkeling van de routesystemen. Deze vraagt om afstemmingen voor de korte termijn. In hoofdstuk 3 zijn er meerdere van benoemd.

Op de langere termijn zal de recreatiezonering en het Veluws recreatief netwerk⁴ mogelijk leiden tot wijzigingen in de Veluwse routesystemen en recreatieve bebording. Zij geven immers nieuwe kaders voor de mogelijkheden en onmogelijkheden voor recreatie in het Natura2000-gebied. Het proces voor recreatiezonering is echter pas recent begonnen. Het zal nog wel enige jaren duren voordat de recreatiezonering voor het gehele Natura2000-gebied Veluwe is vastgesteld.

In dit proces zal ook het financiële aspect een belangrijke rol spelen. De kosten van beheer en onderhoud is immers een groot onderwerp in de VeluweAlliantie, zie 2.2. De uitkomsten van de gesprekken hierover zullen sterk bepalend zijn voor de recreatieve infrastructuur in de natuurgebieden van niet-gemeentelijke grondeigenaren.

Project Bebording gaat met het gereed komen van deze verkenning over in de Definitiefase. In die fase wordt de uitvoering van afzonderlijke deelprojecten met de relevante partijen voorbereid. Dat is het moment om met hen de spanning tussen kortetermijnsuccessen en de onzekerheid vanwege de langetermijnprocessen te bespreken en daar expliciete keuzes voor te maken.

Bij een aantal deelprojecten zal dit niet spelen, zoals bij diverse Welkomstborden (‘prikkers’ op de dorpsgrenzen, de bruine borden langs de hoofdwegen). Het speelt vooral bij de borden op de ‘gewo-

⁴ De recreatieve ‘gebruiksruimte’ binnen de kaders van de recreatiezonering kan worden benut voor het Veluws recreatief netwerk (VRN). Zonering en VRN zijn van invloed op waar welk recreatief product kan zijn, de eerste kaderstellend en de andere stimulerend.

ne' P-Plaatsen en P-Veluwes die de startlocaties gaan worden van de routesystemen. Het kan namelijk zo zijn dat een dergelijke plek in een gebied ligt waar de recreatieve druk vermindert moet worden. Sanering ervan en wijziging in het routesysteem liggen dan voor de hand. De vraag is welke ontwikkelingen we op de korte termijn op dergelijke plekken verantwoord achten en welke we 'op de plank' leggen tot de recreatiezonering en VRN duidelijkheid bieden.

Het Routebureau en Project Bebording vinden dat de tijd nu rijp is om aan de slag te gaan met de startlocaties van de routesystemen, dus de Transferia, P-Veluwes en overige startlocaties. "Aan de slag gaan" houdt in om daarbij om met relevante partijen het eindbeeld te ontwikkelen en de weg om daar te komen, af te spreken.

- Bij dat eindbeeld gaat het om de inrichting van de verschillende soorten startlocaties, vanuit de verschillende doelgroepen bezien, voor de verschillende soorten vervoer naar de startlocaties toe, passend bij het merkhuis van de Veluwe;
- Bij de weg om er te komen, hoort het gesprek over het moment waarop een locatie daadwerkelijk wordt ingericht.

Dit kan op korte termijn leiden tot een Handboek inrichting startlocaties, en op middellange termijn de inrichting van meerdere startlocaties.

5. Vervolg: van deelopgaven naar uitvoerbare deelprojecten

Voordat uitvoering daadwerkelijk kan plaatsvinden, zullen de 'coalities van welwillenden' eerst samen de deelopgaven verder moeten uitwerken tot projecten. Die uitwerking moet zodanig zijn dat een coalitie in staat is om een opdracht te verstrekken aan een partij die daarmee concreet aan de slag kan gaan. We gaan dus nu over van de verkenningsfase naar de (project)Definitiefase.

Centrale coördinatie

De verkenning heeft een handvol deelopgaven opgeleverd waar partijen mee verder willen. Elke deelopgave heeft zijn eigen specifieke inhoud, coalitie en urgentie, wat mede de wijze van uitwerking en de planning bepaalt. Het is niet gewenst dat elke deelopgave onafhankelijk van de anderen wordt opgepakt. Immers, er is nogal eens sprake van onderlinge samenhang of samenhang met andere projecten van (leden van) de VeluweAlliantie. Daarom zal deze definitiefase worden gecoördineerd. Mw. Gigi Kraak is hiervoor aangesteld.

Planning

Afhankelijk van de urgentie en beschikbare tijd bij de coalitieleden zal de uitwerking van de deelopgaven tot projectdefinities worden opgepakt. Als eerste zal het handboek voor bebording in Veluwse vormgeving worden ontwikkeld, inclusief de realisatie van enkele voorbeeldborden. Er blijken namelijk meerdere initiatiefnemers voor nieuwe borden te zijn met behoefte aan Veluwse vormgeving. Een van die initiatiefnemers is het Routebureau Veluwe, maar ook ondernemers, Staatsbosbeheer en gemeenten hebben zich gemeld.

De planning is dat dit handboek en de voorbeeldborden in de zomer gereed komen. Voor de overige deelopgaven geldt dat de uitwerkingen uiterlijk eind van het jaar afgerond worden. Van sommige deelopgaven kan blijken dat er toch geen uitvoering gaat komen. De oorzaken daarvan zullen dan worden gerapporteerd. We gaan er echter van uit dat begin 2019 een groot aantal deelprojecten in uitvoering zijn dan wel klaar voor aanbesteding zijn.

Financiering

Voor de kosten van de verkennings- en definitiefase is € 100.000 beschikbaar in het Uitvoeringsprogramma van de VeluweAgenda. Op dit moment is er geen enkel signaal dat dit te weinig zou zijn.

De VeluweAlliantie zal daarom naar verwachting geen verzoek krijgen voor aanvullend budget voor de definitiefase.

De dekking van de kosten voor uitvoering komt aan de orde bij de uitwerking van de deelopgaven. De daarbij betrokken partijen zullen bespreken hoe ze de onderlinge financiële afspraken borgen en welke besluitvorming zij daartoe in gang zetten.